

Ο Εμμανουήλ Ροΐδης και Η Πολιτική εν Ελλάδι ρητορεία

Εν ενί λόγῳ, ὅπως ὅλοι οἱ Εσκιμῶοι εἶναι αλιεῖς, ὅλοι οἱ Ἀραβες ἱππεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι Πάρθοι τοξόται,

οὕτως καὶ ὅλοι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι πολιτευταί, ὅλοι ψηφοθήραι,

ὅλοι κομματάρχαι καὶ ἐκ τούτου κάπως ρήτορες ἐξ ἀνάγκης!

Γράφει ο **Δημήτρης Τζήκας**

Εδώ και ενάμιση αιώνα περίπου, στην πολιτική πανίδα της χώρας ενδημεί ένα σπάνιο είδος ανθρώπου που μπορεί να κάνει απίθανα πράγματα: είναι σε θέση να μεταβάλλει τους αχυρώνας εις δημοτικά σχολεία, να μετατρέψει τα χωράφια εις οικόπεδα, τους ακτήμονας εις κτηματίες, τους χρηστούς υπαλλήλους εις παυσανίας, τους βλαχοδημάρχους εις ιππότες του Σωτήρος, τους δικαστάς εις αδικητάς και τους ξυλοσχίστας εις καθηγητάς. Το όχι και τόσο δυσεύρετο αυτό ιθαγενές πλάσμα είναι ο Έλληνας βουλευτής, όπως τον περιγράφει ο μεγάλος Εμμανουήλ Ροΐδης σε ένα ξεχασμένο κείμενο του με τίτλο **Η Πολιτική εν Ελλάδι ρητορεία**.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης στο βήμα της Βουλής

Είναι γνωστό ότι ο Ροΐδης αρθρογραφούσε τακτικά σε εφημερίδες και περιοδικά για πολλά θέματα και υποστήριζε την πολιτική του **Χαρίλαου Τρικούπη**. Στην τελευταία περίοδο της πρωθυπουργίας του τελευταίου (Κυβέρνηση 1893-1895), η Ελλάδα πτώχευσε και σταμάτησε μονομερώς να αποπληρώνει δάνεια που είχε λάβει από το εξωτερικό. Από το 1827 μέχρι το 1878, η χώρα ήταν αποκλεισμένη από τα δυτικά χρηματιστήρια. το 1873. Ο ίδιος ο Ροΐδης έχασε σχεδόν όλη την περιουσία του, καθώς την είχε επενδύσει σε μετοχές της Εταιρίας Λαυρίου και της Πιστωτικής, η οποία χρεοκώπησε παταγωδώς. Από τα χρόνια ακόμα του Αγώνα της ανεξαρτησίας είχαν διαμορφωθεί στον ελλαδικό χώρο δυο ευδιάκριτα πολιτικά ρεύματα: το πρώτο ήταν η λεγόμενη τάξη των **Φαναριωτών**, η οποία αποτελούνταν κυρίως από εμπόρους, χρηματιστές της ελληνικής διασποράς και μέρος των διανοούμενων της εποχής, οι οποίοι σπούδαζαν συνήθως στο εξωτερικό.

Το δεύτερο ρεύμα είναι εγχώριο και συγκροτείται από τα ονομαζόμενα τζάκια, κατά βάση τους προκρίτους και τους αρματολούς, οι οποίοι, παρά τις αρχικές επιφυλάξεις τους, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην Επανάσταση. Οι κλέφτες και τα πλήθη των ατάκτων κατά περιοχές συντάχθηκαν τότε με τη μια και τότε με την άλλη παράταξη. Γενικότερα, τα τοπικά δίκτυα των καπεταναίων, οι αμοιβαίες έχθρες, οι εξαγορές και τα αρματολίκια δημιουργούσαν περίπλοκες και μεταβαλλόμενες ισορροπίες ισχύος, οι οποίες δεν μπορούσαν να λυθούν παρά μόνο με την επιβολή ισχυρής κεντρικής Επαναστατικής εξουσίας και τακτικού στρατού, κάτι που όπως ξέρουμε δεν συνέβη.

Το καθ' ημάς, θεωρούμεν απεναντίας ως μέγα κέρδος την απολύμανσιν του ημετέρου βήματος από τοιούτου είδους ευγλωττίας. Αύτη χάριτι θεία φαίνεται εκλείψασα οριστικώς. Κύκνειον αυτής άσμα ήτο ο παρά τίνος Πατρινού βουλευτού πανηγυρισμός του αποτελέσματος των εκλογών της 7 Απριλίου δια του απομείναντος εις την μνήμην μας βροντοφωνήματος: «Από τον ουρανών κατέρχονται οι κεραυνοί του Θεού, από τας κάλπας ανέρχονται οι κεραυνοί του λαού!». Εμμανουήλ Ροΐδης

Ο Χαρίλαος Τρικούπης (11 Ιουλίου 1832- 30 Μαρτίου 1896) ήταν Έλληνας διπλωμάτης, πολιτικός και Πρωθυπουργός. Ο Τρικούπης κυριάρχησε στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας 19 χρόνια από το 1875 έως το 1894, παίρνοντας τη θέση του πρωθυπουργού επτά συνολικά φορές και κυβέρνησε τη χώρα για σχεδόν 10 χρόνια

από τα 20 αυτής της περιόδου. Στην τελευταία του κυβέρνηση δεν μπόρεσε να ανταπεξέλθει στις οικονομικές υποχρεώσεις που είχε δημιουργήσει έναντι των ξένων δανειστών με συνέπεια να επέλθει η πτώχευση της Ελλάδας με την ιστορική φράση του «δυστυχώς επωχεύσαμεν».

Η οικονομία του νεοσύστατου κράτους παραμένει βασικά αγροτική σε όλο το 19 αιώνα. Οι εμπορευματικές σχέσεις και ο εκχρηματισμός των συναλλαγών αναπτύσσονται βεβαίως, ωστόσο δεν μπορούμε σε καμία περίπτωση να πούμε ότι κυριαρχεί ο **καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής**. Τα κεφάλαια δεν επενδύονται στην σχεδόν ανύπαρκτη βιομηχανία και η εκμηχάνιση της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής βρίσκεται συχνά σε πρωτόγονο στάδιο. Η εμπορική ναυτιλία, ο μόνος τομέας της ελληνικής οικονομίας που αναπτύσσεται σε διεθνώς ανταγωνιστικό επίπεδο, στηρίζεται ακόμα στα ιστιοφόρα, ενώ η Δύση διανύει ήδη τη δεύτερη φάση της βιομηχανικής επανάστασης και επενδύει στα σύγχρονα ατμόπλοια. Στα 1850 υπήρχαν μόνο τρία με πέντε ατμοκίνητα πλοία στην Ελλάδα. Τελικά η παλιά γαιοκτησία, αφού έχασε πολλά από τα προνόμια της στην κατάσταση που προέκυψε μετά την Επανάσταση, σε συμμαχία με το κλεφταρματολικό στοιχείο, επιχείρησαν και πέτυχαν τον έλεγχο του κράτους και κυρίως των εσόδων του, τα οποία φάνταζαν απεριόριστα. Ο εξωτερικός δανεισμός και η διασπάθιση των χρημάτων έγιναν καθεστώς.

Η ταξική πάλη λοιπόν- περί αυτού πρόκειται – επικεντρώθηκε γύρω από το κεντρικό κράτος, την περίφημη **κεντρικήν γαστέρα**. Το πελατειακό δίκτυο των κομμάτων εξαπλώνεται, ο κρατικός υπαλληλικός μηχανισμός διογκώνεται και η χώρα καθυστερεί σημαντικά να αναπτύξει τις παραγωγικές της δυνάμεις. Κάτι τέτοιο δεν επιθυμούν εξάλλου ούτε οι μεγάλοι γαιοκτήμονες ούτε οι ομογενείς του εξωτερικού, οι οποίοι αγοράζουν μεγάλες εκτάσεις γης σε πολύ χαμηλές τιμές.

Οι μικροϊδιοκτήτες και μικροκαλλιεργητές γης, έρμαια της δυσβάσταχτης φορολογίας και των τοκογλύφων, στάθηκε αδύνατο να εκσυγχρονίσουν την παραγωγή. Ο μόνος μηχανισμός που θα μπορούσε να στηρίξει πρακτικά και αποτελεσματικά την ανάπτυξη ήταν εν πολλοίς στα χέρια των παρασιτικών ομάδων που αναφέραμε. Με άλλα λόγια, το κράτος της εποχής δεν αναπτύσσει τη χώρα σε όφελος της ανερχόμενης αστικής τάξης, όπως συνέβη σε αλλού, αλλά στέκεται εμπόδιο σε μια τέτοια ανάπτυξη και κύρια αποστολή του είναι να ικανοποιεί τις ποικίλες απαιτήσεις των ομάδων που λυμαίνονται κυριολεκτικά τα κρατικά ταμεία. Την Ελλάδα που περιγράψαμε μέσες άκρες έχει υπόψιν του ο Εμμανουήλ Ροΐδης. Το πολυπλόκαμο πελατειακό δίκτυο που διαμορφώθηκε, **η πολιτική κληρονομιά του ασιατισμού μπολιασμένη με δυτικούς κοινοβουλευτικούς θεσμούς**, έδωσε στο βουλευτή τις πρωτοφανείς αρμοδιότητες που στηλιτεύει ο Συριανός φιλόλογος. Ο πολίτευτής στην Ελλάδα των αρχών του 20ου αιώνα διαφέρει σημαντικά ως προς το βαθμό αρμοδιότητας από κάθε ευρωπαϊό συνάδελφό του• η εξουσία του είναι πρακτικά σχεδόν απεριόριστη και επεκτείνεται σε ολόκληρη τη δημόσια σφαίρα:

“Την τοιαύτην εν Ελλάδι εξαιρετικώς υπέροχον θέσιν του βουλευτού αρκεί να εξηγήση το γεγονός, ότι εις μεν τας άλλας χώρας η δύναμις αύτου περιορίζεται εις το ν’ ανατρέπη τας κυβερνήσεις, ενώ εν Ελλάδι ουδείς υπάρχει της παντοδυναμίας του περιορισμός. Από το βουλευτή εξαρτάται όχι μόνον της κυβερνήσεως ο βίος αλλά και η τιμή, η περιουσία, η ασφάλεια, ο επιούσιος άρτος ή τουλάχιστον η πλήρωσις πόθου τινός των πλείστων Ελλήνων. Φήμην, υπεροχήν, κοινωνικάς διακρίσεις, αξιώματα και τιμάς δύναται να ελπίση μόνο ο πολίτευτής μπορεί να απολαύσει στο Ελληνικό Βασίλειο, ακόμα κι αν είναι μηδαμινό:

“Τα πάντα παρ’ ημίν είναι σκιαί, είδωλα και φαντάσματα και ζωήν αληθινήν έχει μόνη η πολιτική. **Μόνη αύτη έχει το προνόμιον να ελκύη την αμέριστον προσοχήν και να εξεγείρη το ενδιαφέρον πάντων των Ελλήνων, διότι μόνη αύτη δύναται να πορίση δημοτικότητα, δύναμιν, υπόληψιν, βαρύτητα και σημασίαν και εις αυτά τα μηδαμινά.** Εις τας άλλας χώρας πολλά είναι τα στάδια τα αναγόμενα εις την ανθρωπίνην δραστηριότητα και φιλοδοξίαν. Φήμην, υπεροχήν, κοινωνικάς διακρίσεις, αξιώματα και

τιμάς δύναται να ελπίση και ο επιστήμων και ο συγγραφεύς και ο καλλιτέχνης και αυτός ο ποιητής, αλλά παρ' ημίν μόνος ο πολίτευτής.”

Το πελατειακό δίκτυο προστασίας αγκαλιάζει ολόκληρο το κοινωνικό σώμα, και ουσιαστικά κανείς δεν μπορεί να κάνει οτιδήποτε χωρίς τη μεσολάβησή του. Ο τρόπος που είναι οργανωμένος η κοινωνία και η πρακτική απουσία κράτους δικαίου κάνουν τον βουλευτή απαραίτητο και τη συνενοχή της πλειονότητας των ψηφοφόρων αναπόφευκτη. Όσα λέγονται για τα ρουσφέτια θα μπορούσαν να είχαν γραφτεί μόλις χτες. Οικόπεδα, οφειλές, εκκρεμείς δίκες, θέσεις εργασίας ή αργομισθίας στο δημόσιο, κυβερνητικές παραχωρήσεις μεταλλείων, αλλαγές στο δασμολόγιο, πεζοδρόμια που γίνονται σφαγεία ή πάγκοι λαχανοπωλείων, ακόμη και *θυγατέρες δυνάμενες να ατιμασθούν* παρελαύνουν στις σελίδες του Ροΐδη:

“Ούδ’ υποπίπτομεν εις υπερβολήν λέγοντες «των πλείστων», αφού δεν είναι βεβαίως πολλοί οι μακάριοι εκείνοι Έλληνες, οι μη έχοντες ουδέν να φοβηθώσιν ή να ελπίσωσι παρά βουλευτού, ούτε οικόπεδον δυνάμενον να καταπατηθεί ή να περιληφθή εις το σχέδιον της πόλεως, ούτε οφειλήν προς το δημόσιον ή απαίτησιν παρ’ αυτού καμμίαν, ούτε δίκην εκκρεμή, ούτε φόβον να χάσωσι δημοσίαν θέσιν εκ της οποίας αποζώσιν ή επιθυμίαν ν’ αποκτήσωσι τοιαύτην, ούτε συγγένειαν ή συμπάθειαν προς υπόδικον δυνάμενον ν’ αθωωθή ή κατάδικον δυνάμενον νά χαριτωθή, ούτε όρεξιν οιασδήποτε κυβερνητικής παραχωρήσεως, μεταλλείου, σιδηροδρομικής γραμμής, εργολαβίας, προμηθείας, μεταρρυθμίσεως εδαφίου τίνος του δασμολογίου, ή αδείας να μεταβάλωσι τα πεζοδρόμια εις σφαγείον ή παραρτήματα λαχανοπωλείου, ούτε αγρόν δυνάμενον να ερημωθή, ούτε θυγατέρα δυναμένην ν’ ατιμασθή ή τουλάχιστον ράχιν δυναμένην αυθαιρέτως να ξυλοφορτωθή, μετά την επικειμένην μάλιστα κατάργησιν της στρατιωτικής αστυνομίας. **Για όλα όσα εις πάσαν άλλην χώραν ο νόμος, το δίκαιον, η προτίμησις της ικανότητος, το κοινόν συμφέρον και το σέβας προς την κοινήν γνώμην, εν Ελλάδι εξαρτώνται εκ μόνου του θελήματος του βουλευτού.**”

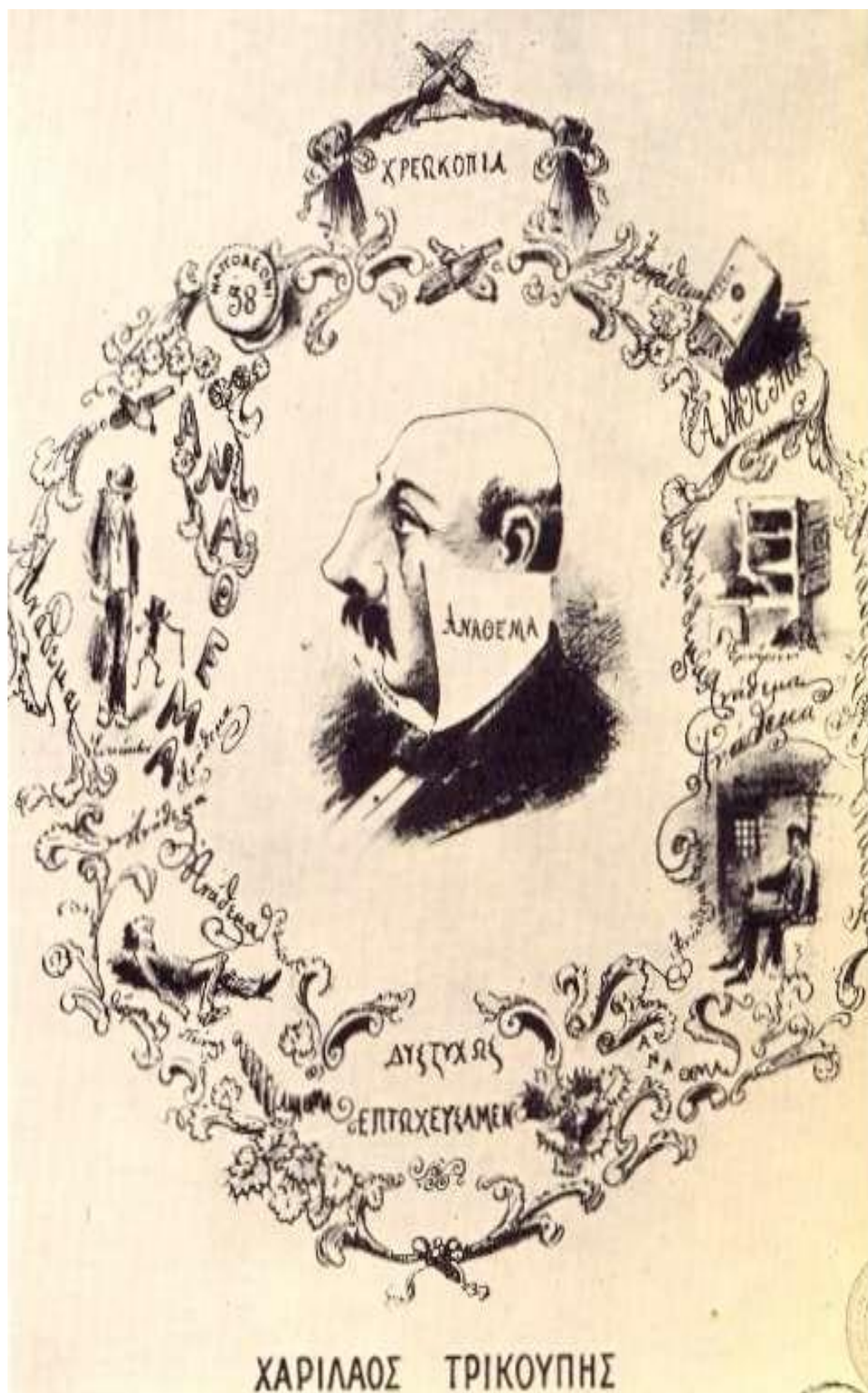
Οι μαθημένοι ψηφοφόροι ζητούν σημεία και τέρατα:

«Ο κύκλος της αρμοδιότητος και της ενεργείας του είναι δεκάκις ευρύτερος παρά εις πάσα άλλην χώραν και η πεποίθησις εις την παντοδυναμίαν του τοσαύτη ώστε, ως οι Εβραίοι παρά του Χριστού τέρατα και σημεία, ούτω ζητούσι και οι Έλληνες εκλογείς παρά του βουλευτού να θαυματοουργή, μεταβάλλων τους αχυρώνας εις δημοτικά σχολεία, τα χωράφια εις οικόπεδα, τους ακτήμονας εις κτηματίας, τους χρηστούς υπαλλήλους εις παυσανίας, τούς βλαχοδημάρχους εις ιππότεας του Σωτήρος, τούς δικαστάς εις αδικητάς και τους ξυλοσχίστας εις καθηγητάς.»

Η πολιτική έχει τη θέση και την ισχύ ευαγγελικής ρήσης:

Το “Αρχή σοφίας φόβος Κυρίου” δύναται προς χρήσιν των σημερινών Έλλήνων να μετατράπη εις “Αρχή σοφίας φόβος βουλευτού”.

Ουδέ θα είχαν δίκαιον να παραπνεθώσιν οι εκδότες του διά τούτο, αφοί αι μεν μεγαλόσχημοι ημών εφημερίδες πλησιάζουσι να φθάσωσι τας ευρωπαϊκάς κατά την αφθονίαν της ύλης, την ταχείαν μετάδοσιν των ειδήσεων και την τελειότητα του οργανισμού, ενώ τα ημέτερα περιοδικά κατήντησαν, εκ της ανικανότητος αυτών ν’ αμείβωσι συντάκτας, άπλα δοχεία νεανικών γυμνασμάτων, ατοίχιστοι μάνδραι όπου δύναται πας αυτοχειροτόνητος λόγιος να υπάγη να αποπατήση. Εμμανουήλ Ροΐδης

Γελοιογραφία εποχής στον Νέο Αριστοφάνη που αποτυπώνει τον Χ. Τρικούπη δαφνοστεφή με το ανάθεμα της πτώχευσης της χώρας.

Όλα σχεδόν τα επισκιάζει και τα εκμηδενίζει το μέσον, με τον τρόπο που στο παρελθόν η Θεολογία έπνιγε στις αγκάλες της πάσαν μάθησιν και επιστήμην:

“Όπως κατά τούς **μεσαιωνικούς χρόνους** παρελάμβανεν ή μάλλον έπνιγεν εις τας αγκάλας της η Θεολογία πάσαν μάθησιν και επιστήμην, εκμυζώσα όλην του έθνους την πνευματικήν δραστηριότητα, ούτω και παρ’ ημίν απορροφά και εκμηδενίζει τα πάντα ή πολιτική, δια τον λόγον ότι ουδέν ημπορεί να υπάρξει ανεξάρτητον απ’ αυτής, ότι δύναται αύτη ν’ αντικαταστήση τα πάντα και υπ’ ουδενός ν’ αντικατασταθή.”

Το θέμα των εκλογών συζητιέται σε κάθε πατρική καλύβα, για προφανείς λόγους:

“Η τοιαύτη εξαιρετική και εις την οικουμένην μοναδική σημασία παρ’ ημίν της πολιτικής, επόμενον ήτο να καταστήση αύτην αποκλειστικόν μέλημα πάντων των Ελλήνων. Υπό την στέγην της πατρικής του καλύβης περί ουδενός άλλου ακούει ο ελληνόπαις τους οικείους του συζητούντας, παρά περί της πιθανής εκβάσεως των εκλογών και των ωφελημάτων τα όποια δύναται να καρπωθώσιν εκ της εξυπηρετήσεως τούτου ή εκείνου του υποψηφίου.”

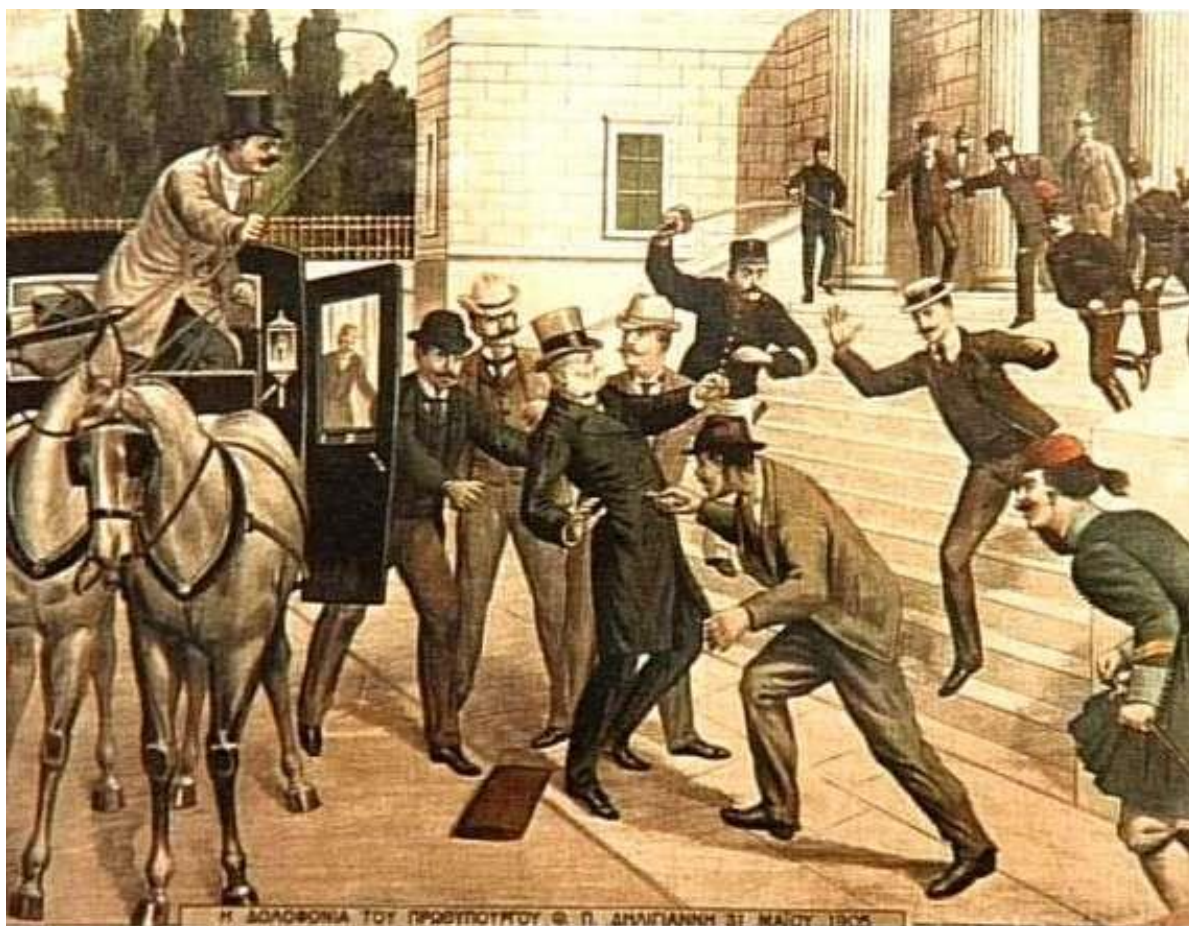
Οι δάσκαλοι -μια κάποια ελπίδα του έθνους...- σύρονται και οι ίδιοι ως ερπετά προ των ποδών παντός κομματαρχίσκου, ή σφενδονίζονται από Καλαμών εις Τρίκκαλα κατά πάσαν μετάστασιν υπουργικού βουλευτού:

“Ουδέ δύναται άλλο τι να διδαχθή εις το σχολείον παρά να περιφρονή τα γράμματα και να σέβεται τας ψήφους, βλέπων τους διδασκάλους του να σύρωνται ως ερπετά προ των ποδών παντός κομματαρχίσκου, να παύωνται ή να σφενδονίζονται από Καλαμών εις Τρίκκαλα κατά πάσαν μετάστασιν υπουργικού βουλευτού, να συνιστώσι βουλευτικά χάρβαλα ως κατάλληλα προς εγκατάστασιν Γυμνασίων, να παρέχωσιν απολυτήρια εις ψηφούχους αναλφαβήτους και να δέρωνται ως κτήνη εν μέση αγορά αν αρνηθώσι να πράξωσι τούτο.

Στη Ελλάδα των αρχών του 20ου αιώνα, και για πολλά χρόνια αργότερα, ή ασχολείσαι με την πολιτική – εμπλέκεσαι δηλαδή με τον ένα ή το άλλο τρόπο στο ατέλειωτο πελατειακό αλισβερίσι – ή μένεις ένα *μηδενικό*, ακόμα κι αν είσαι επώνυμος, επιστήμονας ή και καθηγητής πανεπιστημίου. Ένα νεύμα του κομματάρχη αρκεί:

“Εις πάντα εν ενί λόγω Έλληνα πρόκειται η αίρεσις μεταξύ πολιτικού και μηδενικού. Τι άλλο τω όντι είναι παρά στρογγύλα μηδενικά οι απέχοντες της πολιτικής παλαίστρας, οσονδήποτε και αν διαπρέψωσιν εις πάσαν άλλην; Αληθές είναι ότι δύναται να παραγνωρισθή και εις άλλους τόπους η αξία, αλλά μόνον εις την Ελλάδα να υποταχθή και η ανεγνωρισμένη εις τον ζυγόν της πολιτικής. Παρά πολιτευτού, αν συμπέση κατ’ εξαίρεσιν να έχη και αξιώσεις ανθρωπισμού, δύναται να έλπιση πρωτεύων τις φιλόλογος ή επιστήμων να τύχη μειδιάματος συγκαταβάσεως και προστασίας• πώς όμως να φαντασθή, όσην και αν έχη έπαρσιν, ότι είναι ισότιμος αύτου ή πώς να μη κατανοήση την μηδαμινότητά του, έχων υπ’ όψιν ότι εξ ενός βουλευτικού νεύματος εξαρτάται να παραγκωνισθή ο Κουμανούδης εις την Αρχαιολογικήν Εταιρίαν, ν’ αποβληθή ο Γαλβάνης εκ του Πανεπιστημίου, να εξαναγκασθή ο μόνος ημών παλαιογράφος Σακκελίων εις αυτοχειρίαν, να καταδικασθή εις θάνατον εξ αστίας ο Βιζυηνός ή να σταλή ο Βερναρδάκης να φυτεύη λάχανα εις την Μυτιλήνην;”

Τα βασικότερα προσόντα ενός φιλόδοξου νέου δεν είναι ούτε η επιστημοσύνη, ούτε ενδεχομένως η εργατικότητα, η τιμιότητα και η εξυπνάδα. Η προαγωγή και ο *επιούσιος αυτού άρτος* εξαρτώνται μάλλον από την ικανότητά του να οσφραίνεται εγκαίρως υπουργικάς κρίσεις, και από την προθυμία του να φθέγγεται ως το άγαλμα του Μέμνονος εις τον ανατέλλοντα ήλιον. Διαφορετική και αξιοπρεπέστερη σταδιοδρομία στην Ελλάδα – άνευ του απαιτούμενου ποσού βουλευτικής προστασίας- **μπορεί να προτιμήσει μόνος ο αφιλότιμος, ο ασκητής, ο κυνικός φιλόσοφος, ο περιφρονητής παντός επιγείου αγαθού και υποψήφιος κληρονόμος της βασιλείας των Ουρανών.**

Ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης (Λαγκάδια Αρκαδίας, 19 Μαΐου 1824 – Αθήνα, 31 Μαΐου 1905 (81 ετών)) ήταν Έλληνας νομικός και πολιτικός, πληρεξούσιος, βουλευτής, υπουργός σε αρκετές κυβερνήσεις και πέντε φορές πρωθυπουργός στο διάστημα 1885-1903. Η δολοφονία του Θεόδωρου Δηλιγιάννη
Ακολουθεί ολόκληρο το κείμενο:

Η Πολιτική εν Ελλάδι ρητορεία

Κείμενο: Εμμανουήλ Ροΐδης

Ολιγώτερον παντός άλλου άχαρι είναι το έργον του επιχειρούντος να εκτιμήση την παρ' ημίν πολιτικήν ευγλωττίαν. Τι τω όντι θα είχε να είπη περί της σημερινής ημών φιλολογίας, τέχνης ή επιστήμης ή πώς σπουδάζων να ισχυρισθή ότι, αν ουχί ακμαίαι, είναι τουλάχιστον ζωνταναί;

Τα πάντα παρ' ημίν είναι σκιαί, είδωλα και φαντάσματα και ζωήν αληθινήν έχει μόνη η πολιτική. Μόνη αύτη έχει το προνόμιον να ελκύη την αμέριστον προσοχήν και να εξεγείρη το ενδιαφέρον πάντων των Ελλήνων, διότι μόνη αύτη δύναται να πορίση δημοτικότητα, δύναμιν, υπόληψιν, βαρύτητα και σημασίαν και εις αυτά τα μηδαμινά. Εις τας άλλας χώρας πολλά είναι τα στάδια τα αναγόμενα εις την ανθρωπίνην δραστηριότητα και φιλοδοξίαν. Φήμην, υπεροχήν, κοινωνικάς διακρίσεις, αξιώματα και τιμάς δύναται να ελπίση και ο επιστήμων και ο συγγραφεύς και ο καλλιτέχνης και αυτός ο ποιητής, αλλά παρ' ημίν μόνος ο πολιτευτής.

Την τοιαύτην εν **Ελλάδι** εξαιρετικώς υπέροχον θέσιν του βουλευτού αρκεί να εξηγήση το γεγονός, ότι εις μεν τας άλλας χώρας η δύναμις αυτού περιορίζεται εις το ν' ανατρέπη τας κυβερνήσεις, ενώ εν Ελλάδι ουδείς υπάρχει της παντοδυναμίας του περιορισμός.

Εκ του βουλευτού εξαρτάται όχι μόνον της κυβερνήσεως ο βίος αλλά και η τιμή, η περιουσία, η ασφάλεια, ο επιούσιος άρτος ή τουλάχιστον η πλήρωσις πόθου τινός των πλείστων Ελλήνων.

Ούδ' υποπίπτομεν εις υπερβολήν λέγοντες «των πλείστων», αφού δεν είναι βεβαίως πολλοί οι μακάριοι εκείνοι Έλληνες, οι μη έχοντες ουδέν να φοβηθώσιν ή να ελπίσωσι παρά βουλευτού, ούτε οικόπεδον δυνάμενον να καταπατηθεί ή να περιληφθή εις το σχέδιον της πόλεως, ούτε οφειλήν προς το δημόσιον ή απαιτήσιν παρ' αυτού καμμίαν, ούτε δίκην εκκρεμή, ούτε φόβον να χάσωσι δημοσίαν θέσιν εκ της οποίας αποζώσιν ή επιθυμίαν ν' αποκτήσωσι τοιαύτην, ούτε συγγένειαν ή συμπάθειαν προς υπόδικον δυνάμενον ν' αθωωθή ή κατάδικον δυνάμενον να χαριτωθή, ούτε όρεξιν οιασδήποτε κυβερνητικής παραχωρήσεως, μεταλλείου, σιδηροδρομικής γραμμής, εργολαβίας, προμηθείας, μεταρρυθμίσεως εδαφίου τίνος του δασμολογίου, ή αδείας να μεταβάλωσι τα πεζοδρόμια εις σφαγείον ή παραρτήματα λαχανοπωλείου, ούτε αγρόν δυνάμενον να ερημωθή, ούτε θυγατέρα δυναμένην ν' ατιμασθή ή τουλάχιστον ράχιν δυναμένην αυθαιρέτως να ξυλοφορτωθή, μετά την επικειμένην μάλιστα κατάργησιν της στρατιωτικής αστυνομίας.

Πάντα ταύτα, περί των όποιων αποφασίζει εις πάσαν άλλην χώραν ο νόμος, το δίκαιον, η προτίμησις της ικανότητος, το κοινόν συμφέρον και το σέβας προς την κοινήν γνώμην, εξαρτώνται παρ' ημίν εκ μόνου του θελήματος του βουλευτού. Ο κύκλος της αρμοδιότητος και της ενεργείας του είναι δεκάκις ευρύτερος παρά εις πάσα άλλην χώραν και η πεποίθησις εις την παντοδυναμίαν του τοσαύτη ώστε, ως οι **Εβραίοι** παρά του **Χριστού** τέρατα και σημεία, ούτω ζητούσι και οι Έλληνες εκλογείς παρά του βουλευτού να θαυματοουργή, μεταβάλλων τους αχυρώνας εις δημοτικά σχολεία, τα χωράφια εις οικόπεδα, τους ακτήμονας εις κτηματίας, τους χρηστούς υπαλλήλους εις παυσανίας, τούς βλαχοδημάρχους εις ιππότεας του Σωτήρος, τούς δικαστάς εις αδικητάς και τους ξυλοσχίστας εις καθηγητάς.

Το «**Αρχή σοφίας φόβος Κυρίου**» δύναται προς χρήσιν των σημερινών Έλλήνων να μετατραπη εις «**Αρχή σοφίας φόβος βουλευτού**». Όπως κατά τούς μεσαιωνικούς χρόνους παρελάμβανεν ή μάλλον έπνιγεν εις τας αγκάλας της η Θεολογία πάσαν μάθησιν και επιστήμην, εκμυζώσα όλην του έθνους την πνευματικήν δραστηριότητα, ούτω και παρ' ημίν απορροφά και εκμηδενίζει τα πάντα ή πολιτική, δια τον λόγον ότι ουδέν ημπορεί να υπάρξει ανεξάρτητον απ' αυτής, ότι δύναται αύτη ν' αντικαταστήση τα πάντα και υπ' ουδενός ν' αντικατασταθή. Άλλο πλην αύτης στάδιον δύναται εν Ελλάδι να προτιμήσῃ μόνος ο αφιλότιμος, ο ασκητής, ο κυνικός φιλόσοφος, ο περιφρονητής παντός επιγείου

αγαθού και υποψήφιος κληρονόμος της βασιλείας των Ουρανών. Εις πάντα εν ενί λόγῳ Ἕλληνα πρόκειται ἡ αἵρεσις μεταξύ πολιτικού και μηδενικού.

Τι ἄλλο τῷ ὄντι εἶναι παρά στρογγύλα μηδενικά οἱ ἀπέχοντες τῆς πολιτικῆς παλαίστρας, ὁσονδήποτε και ἀν διαπρέψωσιν εἰς πᾶσαν ἄλλην; Ἀληθές εἶναι ὅτι δύναται νὰ παραγνωρισθῇ και εἰς ἄλλους τόπους ἢ ἀξία, ἀλλά μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ υποταχθῇ και ἡ ἀνεγνωρισμένη εἰς τὸν ζυγὸν τῆς πολιτικῆς. Παρά πολιτευτοῦ, ἀν συμπέσῃ κατ' ἐξαίρεσιν νὰ ἔχῃ και ἀξιώσεις ἀνθρωπισμοῦ, δύναται νὰ ἐλπίσῃ πρωτεύων τὶς φιλόλογος ἢ ἐπιστήμων νὰ τύχῃ μειδιάματος συγκαταβάσεως και προστασίας· πῶς ὅμως νὰ φαντασθῇ, ὅσῃν και ἀν ἔχῃ ἔπαρσιν, ὅτι εἶναι ἰσότημος αὐτοῦ ἢ πῶς νὰ μὴ κατανοήσῃ τὴν μηδαμινότητά του, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐξ ἐνὸς βουλευτικοῦ νεύματος εξαρτάται νὰ παραγκωνισθῇ ὁ **Κουμανούδης** εἰς τὴν **Αρχαιολογικὴν Εταιρίαν**, ν' ἀποβληθῇ ὁ **Γαλβάνης** ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, νὰ ἐξανασθῇ ὁ μόνος ἡμῶν παλαιογράφος Σακκελίων εἰς αὐτοχειρίαν, νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον ἐξ ἀσιτίας ὁ **Βιζυηνός** ἢ νὰ σταλῇ ὁ **Βερναρδάκης** νὰ φυτεύῃ λάχανα εἰς τὴν **Μυτιλήνην**;

Οὐδέ δυνάμεθα βεβαίως νὰ κατηγορηθῶμεν ὡς υπερβολικοὶ ἰσχυριζόμενοι ὅτι και Βιρχοβίους, Βιλλεμαίνους και Εγγέλους ἀν ἡδύνατο σήμερον ἡ Ἑλλὰς νὰ γεννήσῃ, δύσκολον θὰ ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀνεῦ τοῦ απαιτουμένου ποσοῦ βουλευτικῆς προστασίας ν' ἀξιωθῶσι τῆς τιμῆς νὰ γείνωσι συνάδελφοι τῶν ἐλέω ψήφου καθηγητῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐξαιρετικὴ και εἰς τὴν οἰκουμένην μοναδική σημασία παρ' ἡμῖν τῆς πολιτικῆς, ἐπόμενον ἦτο νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀποκλειστικὸν μέλημα πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ὑπὸ τὴν στέγην τῆς πατρικῆς τοῦ καλύβης περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἀκούει ὁ ἐλληνόπαις τοὺς οἰκείους τοῦ συζητοῦντας, παρά περὶ τῆς πιθανῆς ἐκβάσεως τῶν ἐκλογῶν και τῶν ὠφελημάτων τα ὅποια δύναται νὰ καρπωθῶσιν ἐκ τῆς ἐξυπηρετήσεως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ υποψηφίου· οὐδέ δύναται ἄλλο τι νὰ διδαχθῇ εἰς τὸ σχολεῖον παρά νὰ περιφρονῇ τα γράμματα και νὰ σέβεται τὰς ψήφους, βλέπων τοὺς διδασκάλους τοῦ νὰ σύρωνται ὡς ἐρπετά προ τῶν ποδῶν παντός κομματάρχισκου, νὰ παύωνται ἢ νὰ σφενδονίζωνται ἀπὸ Καλαμῶν εἰς Τρίκκαλα κατὰ πᾶσαν μετὰστασιν ὑπουργικοῦ βουλευτοῦ, νὰ συνιστῶσι βουλευτικὰ χάρβαλα ὡς κατάλληλα πρὸς ἐγκατάστασιν Γυμνασίων, νὰ παρέχωσιν ἀπολυτήρια εἰς ψηφούχους ἀναλφαβήτους και νὰ δέρωνται ὡς κτήνη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ ἀν ἀρνηθῶσι νὰ πράξωσι τούτο.

Ἀν εἰς ἄλλας χώρας δύναται νὰ κόψωσι τὸν ὕπνον φιλοτίμου ἐφήβου ἡ δόξα τοῦ Pasteur, τὰ τρόπαια τοῦ Μόλτκε, τὰ κέρδη τοῦ Ζολά, οἱ μεγαλόσταυροι τοῦ Βέρδη ἢ αἱ δάφναι τοῦ Τενυσώνος, παρ' ἡμῖν δὲν ἔχει ἄλλας νὰ ζηλεύσῃ παρά τὰς τῶν αἰμυνήστων Δεληγεώργη, Τρικούπη και Κουμουνδούρου, οὐδ' ἄλλο μέσον ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀσημότητα παρά τὴν ψηφοθηρίαν. Ἀλλά και ἀν στερούμενος φιλοτιμίας ἢ ἐπαρχιακῆς ἐπιρροῆς στέρξῃ ἀντὶ βουλευτοῦ νὰ γείνῃ ὑπάλληλος, πρόξενος, ἀξιωματικός, δικαστής ἢ και καθηγητής, οὐδέ τότε βεβαίως ἀπαλλάττεται ἀπὸ πολιτικῶν φροντίδων, ἀφοῦ πολὺ μάλλον ἢ ἐκ τῆς εὐδοκίμησεως εἰς τὸ ἔργον, εξαρτάται ἢ προαγωγὴ ἢ και ὁ ἐπιούσιος αὐτοῦ ἄρτος ἐκ τῆς ἰκανότητος αὐτοῦ νὰ ὁσφραίνεται ἐγκαίρως ὑπουργικὰς κρίσεις, και τῆς προθυμίας τοῦ νὰ φθέγγεται ὡς τὸ ἀγαλμα τοῦ Μέμνονος εἰς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

Εἰς μόνον τὴν τοιαύτην μονομερὴ τοῦ πνεύματος ἡμῶν καλλιέργειαν πρέπει ν' ἀποδοθῇ τὸ φαινόμενον, ὅτι δύσκολον θὰ ἦτο ν' ἀνευρεθῇ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἄνθρωπος ὁσονδήποτε ἀμόρφωτος και πάσης ἄλλης γνώσεως ἐνδεής, και μὴ δυνάμενος ἐν τούτοις νὰ συζητήσῃ λογικῶς και μετ' ἀφθονοῦ παρατάξεως ἐπιχειρημάτων περὶ τῆς δεδηλωμένης, τῶν καθηκόντων τοῦ Στέμματος, τῆς ἀνάγκης τῆς Γερουσίας, τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας ἢ τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Ὅσα ἀλλαχού ὑπάγονται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα μόνον τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτευτῶν, κατέχει ἐπαρκῶς πας φοιτητὴς ἐλληνικοῦ καφενείου, ἐνῷ ἢ παντελὴς ἀγνοία τῶν ὅσα θεωροῦνται ἀπαραίτητα ἐφόδια παντός πλύνοντος τὰς χεῖρας τοῦ Εὐρωπαίου δὲν θὰ εθεωρεῖτο καταισχύνουσα οὐδέ καθηγητὴν τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου.

Ουχί ολιγώτερον χαρακτηριστικόν σύμπτωμα των προόδων της κατατρυχούσης ημάς πολιτικής υπερτροφίας είναι η συμπίπτουσα μετά της από τίνων ετών τεραστίας αναπτύξεως της πολιτικής δημοσιογραφίας έκλειψις παντός αξίου του ονόματος φιλολογικού περιοδικού, ενώ ευτυχούσι να έχωσιν αξιόλογα τοιαύτα η Ρωμουνία και αυτή η Βουλγαρία. Υπέρ τας πενήντα εκδίδονται τακτικώς εν Ελλάδι πολιτικά εφημερίδες και ουδέν περιοδικόν δύναται πλέον ουχί να ευδοκιμήσει, αλλ' ούτε καν να ζήσει.

Ουδέ θα είχαν δίκαιον να παραπνευθώσιν οι εκδότες του διά τούτο, αφοί αι μεν μεγαλόσχημοι ημών εφημερίδες πλησιάζουσι να φθάσωσι τας ευρωπαϊκάς κατά την αφθονίαν της ύλης, την ταχείαν μετάδοσιν των ειδήσεων και την τελειότητα του οργανισμού, ενώ τα ημέτερα περιοδικά κατήντησαν, εκ της ανικανότητος αυτών ν' αμείβωσι συντάκτας, άπλα δοχεία νεανικών γυμνασμάτων, ατοίχιστοι μάνδρα όπου δύναται πας αυτοχειροτόνητος λόγιος να υπάγῃ να αποπατήσῃ.

Εν ενί λόγῳ, ὅπως ὅλοι οἱ Εσκιμῶι αλιεῖς, ὅλοι οἱ Ἀραβες ἱππεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι Πάρθοι τοξοῦται, οὕτως καὶ ὅλοι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι πολιτευταῖ, ὅλοι ψηφοθῆραι, ὅλοι κομματάρχαι καὶ ἐκ τούτου κάπως ῥήτορες ἐξ ἀνάγκης!

Εκδηλώσεις της δραστηριότητος του ελληνικού πνεύματος πραγματικά, ζωντανά και άξια προσοχής δεν υπάρχουν άλλαι πλην της αρθρογραφίας και της πολιτικής ρητορείας.

Πολύ εν τούτοις θα ηπατάτο ο αγόμενος εκ των ανωτέρω να πιστεύσῃ ἀνάλογον της σπουδαιότητος της πολιτικής την χρησιμότητα της ρητορικής. Αύτη, πλην εκτάκτων τινών περιστάσεων, δεν είναι παρά δευτερεύων παράγων εκλογικής επιτυχίας, απλούν επικούρημα λυσιτελεστέρων προς άγραν ψήφων ακρίστρων.

Πολύ τω ὄντι χρησιμώτερα των ὅσα δύναται ὁ υποψήφιος νὰ βροντοφωνήσῃ ἀπὸ τοῦ ἐξώστου ἀποτεινόμενος ἀπεύθειας εἰς τοὺς ἐκλογεῖς, εἶναι ὅσα ψιθυρίζει εἰς τὸ ὠτίον τοῦ δημάρχου καὶ τοῦ κομματάρχισκου, ἀφοῦ μόνον κατ' ὄνομα ἄμεσοι καὶ πράγματι ἔμμεσοι ἀπομένουσιν ἀκόμη ἐν Ελλάδι αἱ ἐκλογαί. Διὰ νὰ εἴμεθα ἐν τούτοις ἀκριβεῖς πρέπει νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἀπὸ τίνων ἐτῶν φαίνεται τείνουσα ν' αὐξήσῃ ἡ χρησιμότης τῆς δημοκοπίας, ἀφοῦ εἰς ταύτην κυρίως πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν αἱ ἐκλογικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ λαοπροβλήτου ημῶν πρωθυπουργοῦ.

Κατὰ παράδοξον ὁμως ἀντίθεσιν, ἐφ' ὅσον αὐξάνει κατὰ τας ἐκλογάς ἡ ἀξία τῆς δημεγερτικῆς ευγλωτίας, κατὰ τοσοῦτον φαίνεται ἐλαττουμένη καὶ σχεδὸν ἐκλείπουσα ἡ χρησιμότης τῆς ρητορικῆς δεινότητος ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς. Ἀν ἀρκή νὰ παρασύρῃ τὸν ἐκλογέα ἡ παρὰ τοῦ τυχόντος δημοκόπου ἐνδεκάτη ἐπανάληψις δεκάκις ἤδη ἀθετηθείσης υποσχέσεως, ἀδύνατον ἀφ' ἑτέρου θὰ ἦτο εἰς τὸν ἀρίστον τῶν ημετέρων ρητόρων νὰ πείσῃ τοὺς ἐν τῇ Βουλῇ συναδέλφους τοῦ ὅτι ἔχουσιν ἀδίκον νὰ θεωρῶσι τετράγωνον τὴν σελήνην ἢ συμφέρουσιν τὴν κατάργησιν τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας. Τοιοῦτο κατόρθωμα θὰ ἦτο ἀνώτερον ὅχι μόνον τῆς ευγλωτίας τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἰσως τῆς ικανότητος τοῦ Ὀρφέως νὰ συγκινή τοὺς λίθους.

Τὴν ἐξήγησιν τῆς τοιαύτης πρωτοφανοῦς ἀντιστάσεως τῶν ημετέρων ἀντιπροσώπων κατὰ πάσης ἐφόδου τῆς αὐτοφώτου ἀληθείας καὶ τῆς στοιχειώδους λογικῆς, δύναται τῆς ἰσως ν' ἀνεύρῃ ἀντιστρέφων τὴν δημῶδη τῶν Γάλλων παροιμίαν καὶ ἀντὶ «ventre affame n'a pas doreilles» λέγων, «δεν ἔχει ὠτα τοῦ χορτάτου κυβερνητικοῦ βουλευτοῦ ἡ κοιλία». Ἀλλ' εἰς τι δύναται τότε νὰ χρησιμεύσῃ τῶν ρητόρων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἡ βοή ἐν τῇ ἐρήμῳ; Εἰς οὐδέν βεβαίως, ἀν ἀπέβλεπαν εἰς κέρδος ψήφων διὰ τῆς πειθούς, ἀντὶ ν' ἀποβλέπει εἰς κέρδος μόνον χρόνου καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων γεμίζει ἡ κυβέρνησις τὴν γαστέρα καὶ φράσσει τὰ ὠτα τῶν ὀπαδῶν τῆς, θεωροῦσα ἀσύγγνωστον παρ' αὐτοῖς ἐγκλημα τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ τῶν καὶ περιορίζουσα τὰ καθήκοντα αὐτῶν εἰς το: «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα», ὅπως καὶ τὰ τῆς βασιλείας εἰς το: «Υπόγραφε καὶ μὴ ἐρεῦνα».

Αφοῦ δε τὸ πολίτευμα ημῶν οὐδέν ἄλλο πράγματι εἶναι παρὰ δικτατορία οὐδενός δεκτικὴ περιορισμοῦ ἀλλὰ μόνον ἀνατροπῆς διὰ δημαγωγίας, ἐπόμενον ἦτο ν' ἀποβῇ καὶ ἡ

ρητορεία κατ' ουσίαν δημαγωγική. Ουδέ δύναται ν' αποδοθή εις άλλο τι η τοιαύτη αυτής τροπή παρά εις μόνην την ανεπαρκή πολιτικήν αγωγήν των εκλογέων.

Άλυτον δι' ἡμας αίνιγμα εἶναι πῶς ο ἑλληνικός λαός, ο φιλόνομος, ο νηφάλιος, ο πρακτικός, ο ουδενός ἄλλου κατὰ την οξύτητα του πνεύματος υστερών και ἄριστος των ιδίων του υποθέσεων οικονόμος, απεδείχθη αδεξιότερος παντός ἄλλου διαχειριστής, ἀνίκανος να επιβάλῃ εις τους αντιπροσώπους του την υπεράσπισιν του συμφέροντος των πολλών και ουχί των ολίγων, πρόθυμος εις κατάποσιν παντός δολώματος, ανεπίδεκτος σωφρονισμού υπό της πείρας, επιλήσμων πάσης συμφοράς και προς ουδέν ἄλλο ικανός παρά μόνον να παρασύρεται και ἔπειτα να μετανοή, να κράζῃ «Ἡμαρτον» τύπτων το στήθος και να υποπίπτει μετ' ολίγον εις την αὐτὴν αμαρτίαν, να εξοστρακίζῃ τον ἄριστον αὐτοῦ πολιτικόν ἄνδρα και να χύνει ἔπειτα ἐπὶ του τάφου του θύματος αὐτοῦ δάκρυα κροκοδείλου, ἐξυπνον τέλος πάντων και αγαθόν, πιστεύομεν, ἀλλ' ἀνίκανον να ανδρωθῇ παιδίον.

Πῶς λοιπόν ν' απαιτήσωμεν ἀπὸ τους επιδιώκοντας την εὐνοίαν και τας ψήφους του να ομιλῶσι προς αὐτόν ἄλλην γλῶσσαν παρά την ἀρέσκουσιν εις τα παιδιά, λησμονοῦντες τας δάφνας των δημοκολάκων και την εκλογικὴν πανωλεθρίαν του ἐξόχου ἀνδρός, ὅστις και ἐπὶ τη υποθέσει ὅτι διεπράχθησαν παρ' αὐτοῦ σφάλματα, κατεδικάσθη υπό του δήμου ουχί διὰ ταῦτα, ἀλλὰ μόνον διότι εθεώρει ἀσυμβίβαστον προς το ἀξίωμα κυβερνήτου του δημοκόλακος την τέχνην.

Πλην της κατ' ἀνάγκην δημοκοπίας, πρέπει να θεωρήσωμεν ὡς μέγα μειονέκτημα της παρ' ἡμῖν ρητορικής το μοναδικόν της Ελλάδος ευτύχημα της ἀνυπαρξίας ζητημάτων δυναμένων να διαιρέσωσιν εις ἀντίπαλα στρατόπεδα, ουχί τους πολιτευτάς, ἀλλ' αὐτὸ το ἔθνος.

Ούτε δυναστικούς ἔχομεν ούτε δημοκρατικούς, ούτε κληρικόφρονας ούτε αντικληρικούς, ούτε σοσιαλιστάς ούτε μίσος μεταξύ των κοινωνικῶν τάξεων, αφοῦ ἐξ ἴσου σπάνιοι εἶναι παρ' ἡμῖν οἱ τρώγοντες καθ' ἡμέραν φασιανούς, ὅσον και οἱ στερούμενοι του ἐπαρκούς προς χορτασμόν τεμαχίου λευκοῦ ἢ μέλανος ἄρτου, ούτε φόβον βιομηχανικῶν ἢ χρηματιστικῶν κρίσεων πλην των προκαλουμένων υπό της ημετέρας ἀκρίσιας, ουδέ πιστεύομεν Ἕλληνα κανένα μη ευχόμενον ἐξ ὅλης καρδίας την υποτίμησιν του συναλλάγματος και την υπερτίμησιν της σταφίδος.

Ἄδικον λοιπόν θα ἦτο ἐν τοιαύτῃ ἀπουσία μεγάλων ζητημάτων ν' απαιτήσωμεν την ἀνάπτυξιν ὑψηλόρου ευγλωττίας, αφοῦ πρῶτος και ἀπαράβατος κανὼν της ρητορικής τέχνης εἶναι ὁ ἀνάλογος προς το ὕψος του θέματος ὄγκος του λόγου. Τί ὅμως κοινόν δύναται να ἔχωσι προς τας συνήθως ἐν τη ημετέρα Βουλὴ συζητούμενα αἱ ἀποστροφαὶ του Μιραβῆ, ἡ Ἐξαρσις του Σατωβριάνδου, ὁ λυρισμός του Λαμαρτίνου, ὁ ἐνθουσιασμός του Γαμβέττα ἢ και του Jaures ἡ παραφορά, και τίς δὲν ἐνθυμεῖται πόσον ἐγίναν προ τριακονταετίας γελοῖοι οἱ ἀπομιμούμενοι το ὕψος των ρητόρων της γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἥρωες της ημετέρας μεταπολιτεύσεως, οἱ ἀποκαλοῦντες «τύραννον» τον ἀγαθώτατον των βασιλέων και κηρύττοντες κατεπείγουσαν την ἀπολύμανσιν δι' αἵματος της πολιτικῆς ἡμῶν κονίστρας;

Το καθ' ἡμᾶς, θεωρούμεν ἀπεναντίας ὡς μέγα κέρδος την ἀπολύμανσιν του ημετέρου βήματος ἀπὸ τοιούτου εἶδους ευγλωττίας. Αὕτη χάριτι θεῖα φαίνεται ἐκλείψασα ὀριστικῶς. Κύκνειον αὐτῆς ἄσμα ἦτο ὁ παρά τίνος Πατρινού βουλευτοῦ πανηγυρισμός του ἀποτελέσματος των ἐκλογῶν της 7 Ἀπριλίου δια του ἀπομείναντος εις την μνήμην μας βροντοφωνήματος: «Ἀπὸ των οὐρανῶν κατέρχονται οἱ κεραυνοὶ του Θεοῦ, ἀπὸ τας κάλπας ἀνέρχονται οἱ κεραυνοὶ του λαοῦ!».

Ἐκτοτε ἐπεκράτησαν ὀριστικῶς, ὡς ἐλπίζομεν, το μόνον ἀρμόζον εις τα παρ' ἡμῖν συζητούμενα ἀπέρριπτον, ἀναλυτικόν και κάπως ξηρόν ὕψος λόγου των ἄλλων ρητόρων και του μακαρίτου Θιέρσου. Τας ἐλλείπουσας ἀπὸ του ποιοῦ των συζητουμένων νομοσχεδίων ἀφορμὰς διεγέρσεως σφοδροῦ πάθους παρέχει ἐκ διαλειμμάτων των κομματικῶν και προσωπικῶν ἀντεγκλήσεων ἡ ἀγριότης.

Αλλά τότε τους μεγάλους λόγους αντικαθιστώσιν οι χονδροί, και τα ρητορικά σχήματα γρόνθων και ράβδων υψώσεις ή και καταπτώσεις, αίτινες ουδέν παρέχουσιν επιχείρημα προς κατηγορίαν των Ελλήνων βουλευτών επί ιδιαιτούση αγροικία, αφού διαπλεύσαντες προ πολλών ήδη ετών τον ωκεανών εισήχθησαν οι τοιοῦτοι αμερικανισμοί και εις λοιπά ευρωπαϊκά κοινοβούλια και ιδίως τα της Γαλλίας και Ιταλίας. Πολύ μάλλον ιδιάζον γνώρισμα του ημετέρου είναι ή απεραντολογία και αι επ' άπειρον των αυτών επιχειρημάτων αναμασσήσεις.

Ούδ' αύται όμως δύνανται να δικαιολογήσωσι την υπαγωγήν των ημετέρων αγορητών εις την τάξιν των αναμασσητικών μαστοφόρων, αφού δεν προέρχονται εκ προαιρέσεως, άλλ' εκ της ανυπαρξίας άλλου μέσου αμύνης κατά της αυθαιρεσίας των επιχειρούντων να περιορίσωσιν εις άφωνον κατάφασιν τα καθήκοντα του βουλευτού και την εξάμνηον διάρκειαν της συνόδου εις τρεις εβδομάδας. Εις μόνην την βίαν των πραγμάτων πρέπει ν' αποδοθή, ότι τας αρχαίας διαιρέσεις της ρητορικής πρέπει ν' αντικαταστήση η διαίρεσις της σημερινής εις δύο μόνον είδη: την «δημοκοπικήν» και την «κωλυσιεργικήν».

Ουδέν άλλο υπολείπεται παρά να εκτιμήσωμεν, ανεξαρτήτως του επιβληθέντος αύτη υπό των περιστάσεων τύπου, την καθ' εαυτήν αξίαν της παρ' ημίν ρητορείας. Τούτο είναι, ως εν αρχή είπομεν, ικανώς εύχαρι έργον. Άνευ τω όντι φόβου να υπερτιμήσωμεν τα ημέτερα, δυνάμεθα αδιστάκτως ν' αποφανθώμεν ότι, αναλόγως του αριθμού των Ελλήνων αντιπροσώπων και του πληθυσμού εκ του οποίου εκλέγονται, εγκλείει η ημετέρα Βουλή ανώτερον πάσης άλλης ποσόν αγορευτικής ικανότητος.

Ουδένα μεν μέγαν ρήτορα μετά τον αποκλεισμόν του μόνου αξίου τοιοῦτου επιθέτου, ούδ' ελπίδα προσεχούς ανορθώσεως της ζημίας, μετά την κατάβασιν αύτου εις τον τάφον, πλείστους όμως τους δυναμένους αδεώς να παραβληθώσιν, αν ουχί προς τους πρωτεύοντας, προς τους διαπρέποντας εν τη Δύσει συναδέλφους των. Αν δεν έχωμεν τάλαντον μονοκόμματον κανέν, έχομεν όμως μνας πλειοτέρας ίσως παντός άλλου κοινοβουλίου. Το προ πάντων διακρίνον τους ημετέρους ρήτορας είναι η ικανότης αυτών ταχίστης οικειώσεως προς παν το δεκτικόν συζητήσεως εν τη Βουλή και η δια της οξύτητος της αντιλήψεως αναπλήρωσις της ειδικής πείρας.

Το προσόν τούτο διακρίνει όχι μόνον τους μετερχομένους το επάγγελμα δικηγόρους βουλευτάς, αλλά και τούς ουδέν έχοντας κοινόν προς το συζητείν *de omni re scibili* εκ του προχείρου. Πώς δε να μη θαυμάση τις τον κ. Θεοτόκην, τον κ. Σκουλούδη ή τον σημερινόν αυτών διάδοχον αγορεύοντας περί ναυτικών πραγμάτων εν πλήρει γνώσει των διεπόντων ταύτα νόμων και των ελαχίστων της υπηρεσίας λεπτομερειών και χειριζομένους απροσκόπτως το πλήθος των δυσλήπτων ναυτικών όρων, τον κ. Εύταξίαν δυνάμενον να ομιλή επί όλοκλήρους ώρας μετ' ίσης αρμοδιότητος και ευρυμαθείας περί αγροτικών, βιομηχανικών, οικονομικών ή παιδαγωγικών ζητημάτων, ή τον ήρωα της ληξιάσης Συνόδου κ. Στάην μεταβαίνοντα από του αμειλίκτου ελέγχου των υπερβασιών του κ. υπουργού της Παιδείας εις τας των μετασκευαστών της Μπουμπουλίνας;

Ούδ' ελλείπουσι πλην των εγκυκλοπαιδικών οι διακρινόμενοι δι' αναμφισβήτητων ειδικότητα άνδρες, προ πάντων περί τα οικονομικά. Του κ. Σιμπούλου αι αναλύσεις του προϋπολογισμού δύνανται να υπομείνωσι την σύγκρισιν προς οιοδήποτε Ευρωπαϊού συναδέλφου του ομοίαν εργασίαν, του δε κ. Καραπάνου είναι προ πάντων αξιοσημείωτος η ικανότης να καθιστάνη δια της σαφήνειας και χάριτος του λόγου του προσιτά και εις τους αμύητους τα άδυτα της χρηματιστικής, όπως ο Βύχνης τα της φυσιολογίας και ο Αραγώ τα της αστρονομίας. Παρ' αυτοίς θα κατετάσσομεν βεβαίως και τον κ. Σωτηρόπουλον, αν πολύ μάλλον της οικονομικής αυτού εμπειρίας δεν επροτιμώμεν να θαυμάσωμεν ως φιλόλογοι παρ' αυτώ το χάρισμα της μοναδικής ομαλότητος του ύφους του και εκφραστικής διαυγείας, δυνάμενης να ομοιωθή προς την του βοημικού κρυστάλλου. Ή προ ετών αγόρευσις αυτού περί πολλαπλής ψήφου και μονοκουκκίου είναι αριστουργηματίον, το όποιον πλειστάκις άνεγνώσαμεν μεθ' όσης τα φυλλάδια του Λουδοβίκου Κουρριέρου ηδονής.

Ο κ. Δεληγεώργης θα ηρίστευε βεβαίως από του βήματος, αν δεν επροτίμα ως ο Κορμενίνος τον κάλαμον του λόγου, έχων ίσως ύπ' όψιν το «verba volant, scripta manent». Πάντες γνωρίζουσιν ότι ο κ. Ράλλης είναι ο συνοπτικώτατος των ημετέρων ρητόρων, απαξιών να διατριβή περί τας λεπτομερείας και περιοριζόμενος εις μόνην των πραγμάτων την ουσίαν. Η κυρία αυτού δύναμις έγκειται εις την ικανότητα του να εξεγείρη κατά της διοικητικής ημών αχρειότητος την συνείδησιν παντός τιμίου ανθρώπου.

Λησμονών πολλάκις ότι η τοιαύτη αχρειότης προέρχεται πολύ μάλλον εξ υποταγής εις την ανάγκην ή εις προαιρέσεις των κυβερνώντων, επιτίθεται κατ' αυτών μεθ' ορμής δυναμένης να παραβληθή προς έφοδον εμβολοφόρου θωρακωτού. Εύκολον θα ήτο να προσθέσωμεν εις τούς ανωτέρω όλας δεκάδας εντός της Βουλής, ή αποκλεισθέντων εξ αυτής ευπροσώπων ρητόρων, πολύ όμως της τοιαύτης προσθήκης συντελεστικώτερον προς δικαίαν εκτίμησιν της παρ' ημίν ρητορείας είναι, να υπομνήσωμεν ότι δύνανται σήμερον ν' αριθμηθώσιν έπι των δακτύλων οι τελείως ανίκανοι να εκφράσωσι τας ιδέας των εν λογική σειρά και μετ' επαρκούς γνώσεως των πραγμάτων βουλευταί.

Μετά τον θάνατον των άλλως συμπαθεστάτων Ρηγοπούλου και Ρόκκου Χοϊδά εξέλιπον εκ της Βουλής οι κοπανισταί αέρος, ούδ' ανεφάνη ο ικανός ν' αντικαταστήση τον κ. Δουζιναν ακούσιος γελωτοποιός. Τους δε κλίνοντας να μη θεωρήσωσιν ως μέγα πράγμα την ικανότητα παντός βουλευτού να συνδέη λογικώς τας εννοίας του και να ηξεύρη περί τίνος ομιλεί, παρακαλούμεν να μας υποδείξωσι που αλλαχού πλην της Βουλής δύναται ή τοιαύτη ικανότης ν' ανευρεθή, ή αν ηυτύχησαν ποτέ ν' αναγνώσωσι φιλολογικήν ή άλλην πραγματείαν δυναμένην να συγκριθή προς αγόρευσιν, δεν λέγομεν του αιμνήστου Τρικούπη, αλλά και οιουδήποτε άλλου εξέχοντος βουλευτού.

Ο σημερινός **Έλλην** εξαγόμενος της πολιτικής ομοιάζει οψάριον έκτος του ύδατος. Η διάνοια αυτού είναι αγρός τον οποίον αφήνει ως επί το πολύ χέρσον, διότι κάλλιστα γνωρίζει ότι το προϊόν της συγκομιδής δεν θα εκάλυπτε τα έξοδα της καλλιέργειας. Συνηθίσας παιδιόθεν να βλέπη χρησιμεύον ως μόνον μέτρον εκτιμήσεως της ανθρωπινής άξιας το ποσόν της πολιτικής επιρροής, άγεται να θεωρήση ματαιόσπουδον και αναξίαν φιλοτίμου άνδρός πάσαν άλλην ενασχόλησιν και μελέτην. Η πολιτική παρ' ημίν δύναται να ομοιωθεί προς τα εκφυζώντα πάσαν ικμάδα του εδάφους αδηφάγα εκείνα φυτά, παρά τα όποια ουδέν άλλο δύναται να βλάστηση. Ταύτα αρκούσι, πιστεύομεν, να εξηγήσωσι πώς, πλην ικανού αριθμού ευπροσώπων ρητόρων, ουδέν άλλο άξιον συγκρίσεως προς τα των άλλων εθνών έχει σήμερον η Ελλάς να επιδείξη.

Ο Εμμανουήλ Ροΐδης (28 Ιουλίου 1836 – 7 Ιανουαρίου 1904) ήταν σημαντικός Έλληνας λογοτέχνης. Θεωρείται ένας από τους πιο πνευματώδεις συγγραφείς που παρουσιάστηκαν στα ελληνικά γράμματα, ενώ το έργο του συγκροτείται από πολλά διαφορετικά είδη, όπως μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικές μελέτες, κείμενα πολιτικού περιεχομένου, μεταφράσεις και χρονογραφήματα.